

पर्यावरणीय आपत्ती : प्रदूषण व पूर

पर्यावरणीय आपत्ती - अर्थ : -

नैसर्गिक किंवा मानवी शक्तीमुळे पर्यावरणात अकस्मात घडून येणारा विनाशकारी बदल म्हणजे पर्यावरणीय आपत्ती होय.

पर्यावरणीय आपत्ती ही बहुतांशी विनाशकारी घटना असते. त्यामुळे प्राणहानी, वित्तहानी व संपदा हानीसारखे अनर्थ घडतात. भूकंप, ज्वालामुखी, महापूर, अवर्षण, भूमिप्रपात, हिमवादळे इ. अनेक पर्यावरणीय आपत्ती आहेत. पण स्थानिक परिसरात प्रदूषण व पूर या पर्यावरणीय आपत्ती येतात.

प्रदूषण : -

पर्यावरणात निर्माण होणाऱ्या किंवा केल्या जाणाऱ्या अपायकारक पदार्थांना दूषितके असे म्हणतात. दूषितकांमुळे पर्यावरण दूषित होण्याच्या क्रियेला प्रदूषण असे म्हणतात.

उपयोगी नसणाऱ्या टाकाऊ वस्तू, केरकचरा, सांडपाणी, मैलापाणी यांच्या मिश्रणामुळे, विरघळल्यामुळे विषारी गुणधर्मांमुळे, अस्तित्वामुळे किंवा संपर्कामुळे जमीन, पाणी, हवा या मूलभूत पर्यावरणाच्या माध्यमांमध्ये सजीवांना बाधक स्थिती निर्माण होते व प्रदूषणाला प्रारंभ होतो.

प्रदूषणाचे प्रकार - प्रदूषणाचे पुढील प्रकार आहेत.

१) जल प्रदूषण

२) हवा प्रदूषण

३) भू प्रदूषण

४) ध्वनि प्रदूषण

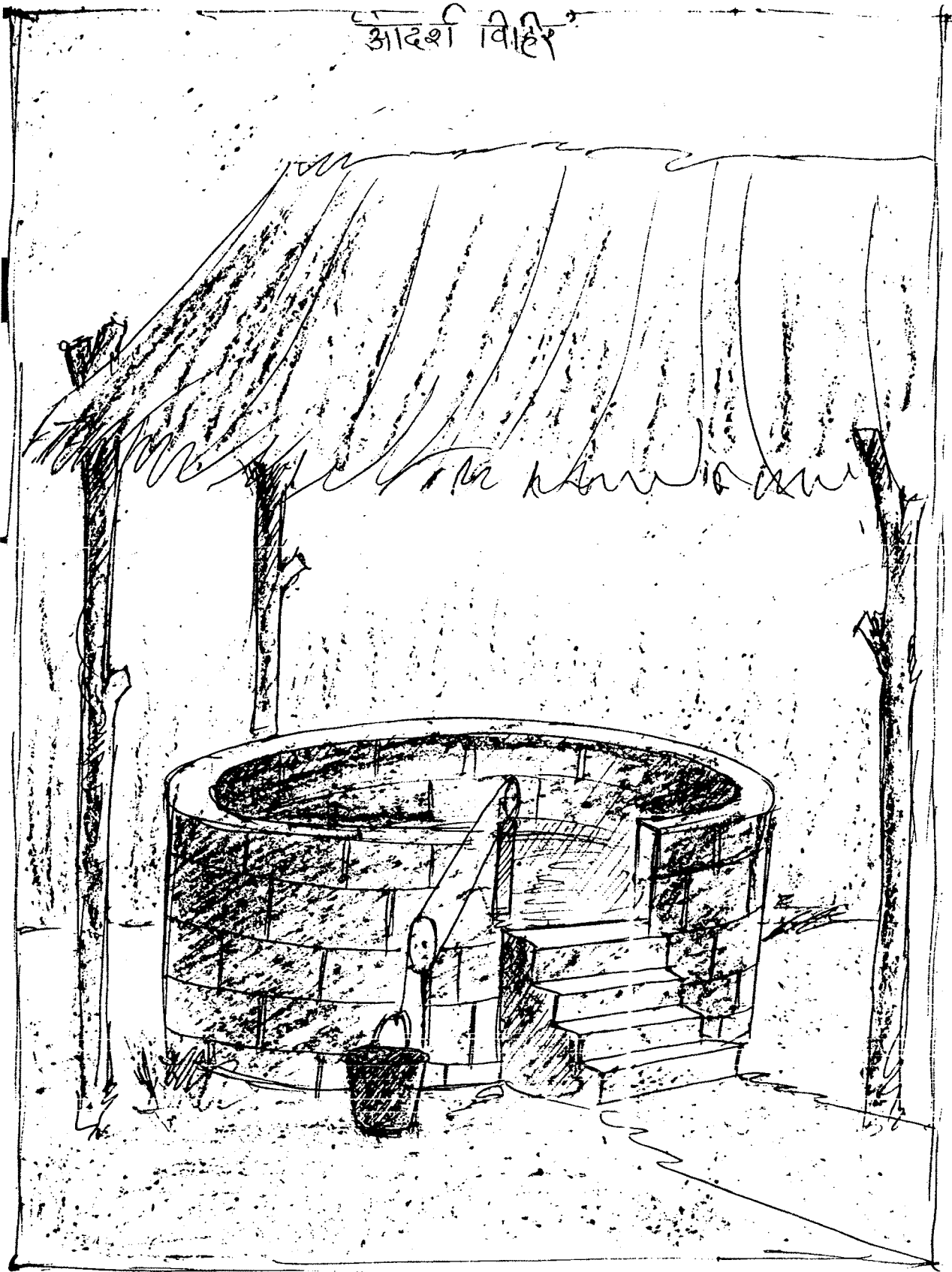
१) जल प्रदूषण : -

विद्यार्थी मित्रहो, तुम्ही वेदगंगा नदीवर कधी गेला आहात का ? काय दिसते तुम्हाला ? आपल्या नदीचे पाणी पुढील कारणांनी प्रदूषित होते.

१) स्थानिक परिसरातील शेतीमध्ये वापरलेल्या रासायनिक खते, किटकनाशके यांच्यामुळे.

२) नदीमध्ये जनावरे धुतल्यामुळे.

आदर्श विहीर

३) नदीमध्ये धुणे धुतल्याने.

४) नदीमध्ये आंघोळी केल्यामुळे.

५) स्थानिक परिसरामधून कूर गावांकडे जाताना प्रेत जाळण्यासाठी जी नदी तीरावरच स्मशानभूमि आहे. तेथे प्रेत जाळल्यामुळे निर्माण झालेली राख वाऱ्याने, पावसाच्या पाण्याने वहात जावून नदीत मिळते. त्यामुळे या नदीतील पाण्याचे प्रदूषण होते. विद्यार्थी मित्रहो, तुम्हीच सांगा असे प्रदूषित पाणी पिण्यास योग्य आहे का ? नाही ना? म्हणून आपण सर्वांनी म्हणजेच या स्थानिक परिसरातील सर्व नागरिकांनी हे नदी प्रदूषण होणार नाही याची कटाक्षाने काळजी घेतली पाहिजे. घ्याल ना याची काळजी ? ही काळजी घेतलीच पाहिजे तरच सर्वांचे आरोग्य वाचेल. म्हणून तुम्हीच विद्यार्थी मित्रहो तुमच्या पालकांचे, मित्रांचे प्रबोधन करून त्यांच्या वर्तनात सुधारणा करा. प्रेत संस्कारांसाठी विद्युतवाहिनीचा वापर करणे गरजेचे आहे. नदीकाठचा परिसर स्वच्छ ठेवला गेला पाहिजे. शेतातील किटकनाशक मिश्रीत व खत मिश्रीत पाणी नदीत मिसळणार नाही याची काळजी घेतली पाहिजे. अंघोळी, जनावरे व धुणे यासाठी नदीच्या काठावर पाणवठा बांधला गेला पाहिजे. जेणेकरून प्रदूषित पाणी नदीत मिसळणार नाही. साध्या विहिरीचे रुपांतर आदर्श विहिरीत करायला हवे.

आदर्श विहिर कशी असावी याची माहिती पुढीलप्रमाणे -

“आदर्श विहिर”

विहिरीतील पाण्याचा वापर काहीवेळा पाणी पिण्यासाठी व शेतीसाठी केला जातो. यासाठी विहिर आदर्श विहिर असावी. आदर्श विहिरीची वैशिष्ट्ये पुढीलप्रमाणे -

- १) विहिरीला बाहेरून पायऱ्या असतात.
- २) पाणी बाहेर काढण्यासाठी पोहरा असतो.
- ३) पाण्यात वाण पडू नये यासाठी छप्पर असतो.
- ४) विहिरीला बाजूने कटडा असतो.

अशा प्रकारची विहिर असेल तर विहिरीतील पाण्याचे प्रदूषण न होता त्याचा योग्य वापर होईल.

२) हवा प्रदूषण : -

आपल्या स्थानिक परिसरामध्ये हवा प्रदूषण प्रामुख्याने चूलीच्या धुरामुळे होते. या धुरामध्ये मुख्यतः कार्बनडाय ऑक्साईड व कार्बन मोनॉक्साईड असतो या धुरामुळे गुदमरल्यासारखे होते, डोळ्यांची आग

होवून पाणी येते 'कार्बन मोनॉक्साइड' रक्तातील हिमोग्लोबिन बरोबर संयोग पावतो व त्यामुळे हिमोग्लोबिन ऑक्सिजन वाहून नेण्याचे काम करू शकत नाही. त्यामुळे शरीराला ऑक्सिजन कमी प्रमाणात पुरविला जातो व माणसाची कार्यक्षमता कमी होते. यासाठी उपाय म्हणजे गोबरगॅस बसविणे. ते शक्य नसेल तर चुलीला धुराडे बसवून घेणे, आधुनिक किंवा निर्धूर चुलीचा वापर करणे या निर्धूर चूलीचे दोन फायदे आहेत. एक म्हणजे धूर कमी होतो व दुसरे म्हणजे जळण कमी लागते.

३) भू प्रदूषण : -

जमिनीवर होणारे दूषितकांचे आक्रमण म्हणजे भू प्रदूषण होय. यात दूषितके, अपद्रव्ये, कचरा, त्याज्य पदार्थ यांचा समावेश होतो. मृदेत होणारे हे दूषितीकरण परिसरात पसरत जाते व मृदावरणाची उत्पादकता मंदावते. भौगोलिक कारणामुळे मृदेचे अपहरण होवून मृदेची धूपही होते. या वहनाबरोबर प्रदूषक पदार्थ जमिनीवर एका ठिकाणाहून दुसऱ्या ठिकाणी जाऊन पडतात व भू प्रदूषण घडते.

स्थानिक परिसरामध्ये रासायनिक खते व रासायनिक किटकनाशके यांच्या अतिरिक्त वापरामुळे भूप्रदूषण होते. रासायनिक खतांच्या अतिरिक्त वापराने जमीनीचा कस वाढविण्याच्या जीवाणूंचा नाश होतो. जमीनीचा नैसर्गिक पोत बिघडतो. केवळ रासायनिक खतांची मात्रा अधिक होते व जमीनीला भेगा पडतात. त्यामुळे जमीनीची उत्पादकता हळुहळु कमी होते.

यावर उपाय म्हणजे जैविक खते व किटकनाशकांचा वापर जास्तीत जास्त प्रमाणात करावा यासाठी 'लिंग्बोळी अर्क' या जैविक किटकनाशकांची व गांडूळखताची माहिती पुढीलप्रमाणे आहे.

जैविक किटकनाशक 'लिंग्बोळी अर्क'

स्थानिक परिसरात उपलब्ध असलेल्या कडुलिंबाचा वापर वनस्पतीजन्य किटकनाशक म्हणून होतो. कडुलिंबामध्ये अनेक रासायनिक घटक असून त्यातील अँझाडीरॅक्टीन, निंबीन, निंबीडीन, निंबोनिक, निंबो स्टेलॉल, मेलॅट्रियाल हे महत्त्वाचे घटक आहेत. या रासायनिक घटकांमुळे कडुलिंबाला भक्षक प्रतिकारक, भक्षणरोधक, वास प्रतिसारक, प्रजननरोधक इत्यादी गुणधर्म लाभलेले आहेत. अनेक कृषी विद्यापीठात घेण्यात आलेल्या चाचणीत कडुलिंबाच्या लिंग्बोळीच्या अकाने कपाशीवरील हेलिओथिस (हिरवी/अमेरिकन बोंडअळी) च्या कोषावर परिणाम होवून या किडीचे समाधानकरकरित्या नियंत्रण होते असे निष्कर्ष मिळाले आहेत. लिंग्बोळी अर्काचा वापर कमी खर्चाचा, सोपा व प्रभावी असा उपाय आहे. रासायनिक किटकनाशकाइतकाच जरी तो किडीविरुद्ध प्रभावी नसला तरी त्यातील नैसर्गिक रसायनामुळे पिकाचे व

परोपजिवी किटकांचे नुकसान होत नाही. त्यामुळे जैविक नियंत्रणासाठी परोपजिवी किटकांचे एक प्रकारे संधारणच होते. याशिवाय आर्थिकदृष्ट्या शेतकऱ्यांना लिंबोळी अर्काचा वापर किफायतशीर ठरतो.

लिंबोळी अर्क तयार करण्याची पद्धत - यासाठी लागणारे साहित्य पुढीलप्रमाणे

साहित्य - ५% लिंबोळी अर्कासाठी -

५ किलो साफ करून वाळविलेल्या लिंबोळ्या, कुटण्यासाठी साधन, १० लि. पाणी, गाळण्यासाठी पातळ कापड, २०० ग्रॅम साबणाचा चुरा किंवा कपडे धुण्याची पावडर.

कृती -

- १) प्रथम पाच किलो लिंबोळ्या साफ करून घेतात.
- २) फवारणीच्या अगोदरच्या दिवशी लिंबोळ्या बारीक कुटून घेतात व ही भुकटी १० लि. पाण्यात रात्रभर भिजत ठेवतात.
- ३) सकाळी हा अर्क फडक्याने चांगला गाळून घेतात. यासाठी कपड्याची पुरचुंडी पिळून घेतात की त्यामुळे जास्तीत जास्त अर्क निघेल.
- ४) गाळलेल्या लिंबोळीच्या अर्कात जास्तीचे पाणी टाकून १०० लि. द्रावण बनवितात. आता हा ५% लिंबोळी अर्क तयार होतो.
- ५) हा अर्क पानावर योग्य रितने पसरावा व टिकून रहावा यासाठी २०० ग्रॅम साबणाचा चुरा किंवा कपडणे धुण्याची पावडर अर्ध्या लिटर पाण्यात मिसळून हे मिश्रण लिंबोळी अर्काच्या द्रावणात टाकून मिश्रण चांगले ढवळतात.

अशा प्रकारे तयार केलेल्या ५% लिंबोळीचा अर्क किटकांचा प्रादुर्भाव दिसताच प्रति हेक्टरी फवारावा. लिंबोळी अर्कासोबत बोंडअळीच्या नियंत्रणासाठी शिफारस केलेल्या किटकनाशकांची अर्धी मात्रा मिसळल्यास त्यांचे नियंत्रण अधिक चांगल्या प्रकारे होते. लिंबोळी अर्कासोबत एन.पी.व्ही. वापरल्यास सुद्धा वातावरणातील प्रदूषण टळून परिणामकारक कीड नियंत्रण होवू शकते.

जमिनीची प्रत टिकून रहाण्यासाठी व प्रदूषण नियंत्रणासाठी अशा प्रकारच्या जैविक किटकनाशकांची निर्मिती करून वापर करणे गरजेचे आहे.

गांडूळ खत -

रासायनिक खताच्या वापरामुळे जमिन निर्जिव होत आहे. तिच्यात पिकांचे पोषण करण्याची ताकद उरली नाही. त्यासाठी जमिनीचा पोत सुधारण्यासाठी गांडूळ खत वापरणे गरजेचे आहे.

गांडूळ खत निर्मिती -

शासनाच्या तालुक सीड फार्म व खाजगी गांडूळ प्रकल्पांवर हे गांडूळ सहज मिळतात. ऊन व पाऊस यापासून गांडूळांना संरक्षण मिळेल अशाप्रकारे छत उभारावे. त्यामध्ये चर खोदून किंवा ढीग पद्धतीने खत बनविता येते. ढीग पद्धतीमध्ये गांडूळांना व इतर जिव्यांना आवश्यक प्राणवायू मिळतो व चांगल्याप्रकारे खत तयार होते. चर पद्धतीमध्ये ३ इंच खोल, ३ फूट रूंद व उपलब्ध जागेनुसार लांबी ठेवून चर खोदावा. चरांमध्ये किंवा ढीग बनविण्यापूर्वी प्रथम शेतातील पिकांचे अवशेष व पालापाचोळा यांचा २-३ इंच जाडीचा थर करावा. त्यावर किमान ४-५ दिवस आधी गोळा केलेले शेण व सेंद्रिय पदार्थ (शेतातील काडीकचरा) बारीक करून, पालापाचोळा व पिकांचे इतर अवशेष यांचे सारखे प्रमाण घेवून गोवऱ्या होतील अशा प्रकारचे मिश्रण तयार करून ५ ते ७ इंचाचा थर टाकावा. यावर दर चौरस मीटरला १००० गांडूळ सोडावे किंवा अंडी व पिल्लेयुक्त १ किलो गांडूळ खत टाकावे व त्यावर वाळलेले गवत किंवा जुन्या पोत्यांनी झाकून घ्यावे. त्यामुळे आतील मिश्रण ओलसर राहील व पक्षांपासून गांडूळांचे संरक्षणसुद्धा होईल. या वाफ्यावर दररोज दोन वेळा झारीने किंवा हाताने हलके पाणी शिंपडावे व वाफा सतत ओला ठेवावा. आवश्यकतेनुसार पाण्याचे प्रमाण कमीजास्त करावे. अशाप्रकारे गांडूळ खत तयार होण्यास ३५ ते ४० दिवस लागतात.

गांडूळ खत गोळा करण्याची पद्धत - गांडूळ खत तयार झाल्यानंतर शेवटचे ४-५ दिवस आच्छादन काढून पाणी टाकणे बंद करावे. त्यामुळे खत कोरडे होत जाते व गांडूळ वाफ्यामध्ये खालच्या थराला जावून असतात अशावेळी वरील कोरडे खत गोळा करून रेती गाळणाऱ्या चाळणीने चाळून घ्यावे. चाळणीवर आलेल्या गांडूळांचा पुन्हा खत निर्मितीसाठी वापर करावा.

उत्तम गांडूळ खताचे गुणधर्म -

- १) गडद काळ्या रंगाचे व त्याला मातीचा आल्हाददायक सुगंध येतो.
- २) हात लावल्यास हाताला कणीदार व भुसभुशीत लागते.

गांडूळ खताचा वापर -

हे खत एकरी दोन टन या प्रमाणात टाकावे. फळझाडे व द्राक्षांमध्ये हे बांगडी पद्धतीने टाकावे. इतर पिकांसाठी फेकून टाकावे. कुंडीतील झाडांना १०० ग्रॅम/कुंडीमातीत मिसळून द्यावे.

गांडूळ खतामध्ये नत्र १.५%, स्फुरद ०.४% व पालाश ०.२५% असते.

गांडूळ खताचे फायदे -

- १) जमिनीचा पोत सुधारून धूप थांबते.
- २) जमिन भुसभुशीत होवून हवा खेळती रहाते.
- ३) जमिनीत पाणी धरून ठेवण्याची क्षमता वाढते, पाणी सगळीकडे समप्रमाणात मिळते, पाण्याचा अपव्यय टळतो.
- ४) ह्यूमसचे प्रमाण वाढते त्यामुळे मुख्य अन्नद्रव्ये व इतर सूक्ष्म अन्नद्रव्ये झाडांना लगेच उपलब्ध होतात.
- ५) जमिनीतील उपयुक्त जिवाणूंच्या संख्येत वाढ होते. त्यामुळे वरखत देण्याची गरज नसते.
- ६) जमिनीतील क्षारांचे प्रमाण कमी होते.
- ७) अन्नधान्य पिकांचा दर्जा वाढतो तसेच फळांची चव, गोडी व टिकाऊपणा वाढण्यास सुद्धा मदत होते.

गांडूळ खत निर्मितीसाठी सुरुवातीला शेड, शेण, काडीकचरा, गांडूळ यासाठी ९ ते १० हजार रु. खर्च येतो. ४०० रु. किलोने गांडूळ खत (अंडी व पिल्लेयुक्त) विकत घेतात. यात लहानमोठे १००० गांडूळ व त्यांची अंडी असतात. एका वर्षात २ X १ मी. चा बेड बनविला तर दोन किलो गांडूळ लागतात. यापासून वार्षिक ६० ते ६५ किलो गांडूळ मिळतात. ७० ते ७५ टन खत मिळते. वार्षिक ६० किलो गांडूळ ३०० रु. दराने विकले तर १८,००० रु. नफा मिळतो हा जादा फायदा होतो. म्हणून शेतकऱ्यांना वरदान ठरणार्या गांडूळ खताचा वापर करावा.

४) ध्वनि प्रदूषण : -

गोंगाट म्हणजे ध्वनिप्रदूषण किंवा आवाजाचे प्रदूषण होय. ही मानवनिर्मित प्रदूषण समस्या आहे. साधारणतः ८० dB (डेसिबल) तीव्रतेचा ध्वनि माणूस सहन करू शकतो.

आपल्याकडे या प्रकारचे प्रदूषण फारसे होत नाही पण सणसमारंभावेळी कार्यक्रमात आपण जर मोठ्याने टेपरेकॉर्डर किंवा डॉल्बी यांचा वापर केल्यास ध्वनी प्रदूषण होवून पुढील त्रास होवू शकतो.

- १) श्रवण शक्तीवर परिणाम होवून यशावकाश श्रवणशक्ती कमी होवून बहिरेपणा येतो.
- २) मनःस्वास्थ्य बिघडते व स्वभाव चिडखोर होतो. अस्वास्थ्यामुळे निद्रानाश, अपचन, अनुत्साह व कार्यक्षमता मंदावणे अशी लक्षणे दिसू लागतात.
- ३) गोंगाटामुळे मानसशास्त्रीय दृष्ट्या मानसिक विकृती निर्माण होवू शकते. अशी उदाहरणे शास्त्रज्ञांना आढळून आली आहेत.
- ४) शरीरातील चयापचय क्रियांमध्ये बिघाड होवून शारीरिक स्वास्थ्य बिघडू लागते. त्यामुळे अपचन, अनियमित रक्ताभिसरण, अपश्चसन यासारखे परिणाम जाणवायला लागतात.
- ५) शरीरातील काही अवयवामध्ये शिथिलता निर्माण होवून ते क्रियाहीन होवू शकतात.
- ६) सर्वसामान्य माणसात डोकेदुखी, मळमळ, अस्वस्थता, चिडकेपणा, लहरीपण अशी लक्षणे दिसतात.
- ७) ध्वनी प्रदूषणामुळे गर्भवती स्त्रियांवर व गर्भावर अनिष्ट परिणाम घडल्याचे आढळले आहे.
- ८) गोंगाटामुळे रक्तदाब वाढतो व रोगप्रतिकारशक्ती क्षीण होते. प्रसंगी घाम येणे, चक्कर येणे, थकणे यासारखी लक्षणे जाणवतात.

विद्यार्थी मित्रहो, भूप्रदूषण, पाणी प्रदूषण, हवा प्रदूषण, ध्वनी प्रदूषण टाळण्यासाठी या उपायांचो माहिती वाचलीत. ती फक्त वाचून चालणार नाही तर त्याप्रमाणे प्रत्यक्ष कार्यवाही होण्यासाठी तुम्ही प्रत्येकाने आपल्याघरी ही माहिती सांगितली पाहिजे व प्रत्येकाच्या घरी बायोगॅस बांधण्यासाठी हट्ट धरला पाहिजे. आपल्या शेतातील विहिर आदर्श बनवा व भूप्रदूषण, पाणी प्रदूषण, हवा प्रदूषण टाळून सर्वांचे आरोग्य वाचण्यासाठी जनजागृती करा.

स्थानिक परिसरांमध्ये वेदगंगा नदीला वारंवार पूर येतो.

पूर :-

जेव्हा नदीच्या पात्रातून वाहणारे पाणी वाढते व पातळी उंचावते तेव्हा नदीचे काठ ओलांडून ती सभोवतालच्या प्रदेशातून वाढते. नदीच्या त्या स्थितीस पूर म्हणतात. स्थानिक परिसरातील लोकांना या पूर समस्येला वारंवार तोंड द्यावे लागते पिकांचे अतोनात नुकसान होते. पण मित्रहो, या आपत्तीतून बाहेर

पडण्याचा मार्गही आहे. कोणता ? वाचा तर मग पुढील माहिती -

- १) नदीला येवून मिळणाऱ्या ओढ्यांना बांध घातले तर पूर समस्येला आळा बसेल.
- २) पाणी अडवा पाणी जिरवा ही घोषणा प्रत्यक्ष व्यवहारात आणण्याची गरज आहे.
- ३) वृक्ष लागवड केल्यामुळे पाणी जमिनीत शोषले जाईल.

अशा प्रकारच्या विविध योजनांमधून पूर्णनियंत्रण करता येईल. म्हणूनच विद्यार्थी मित्रहो, जास्तीत जास्त झाडे लावा व पूर टाळा. पूरबाधित क्षेत्र असेल तर त्यासाठीही आपण पुढीलप्रकारे उपाय करू शकतो तो पुढे उपाय दिलेला आहे.

पूरबाधित क्षेत्रासाठी जीवाणूंचे कार्य :

स्थानिक परिसरामध्ये 'पूर' या नैसर्गिक आपत्तीत सापडलेल्या शेतकऱ्यांना या आपत्तीतून पर्याय शोधणे गरजेचे आहे. यासाठी जीवाणू खत देणे फायदेशीर ठरते.

अति पाण्यामुळे पिकांच्या मुळांचे कार्य थांबते. जमिनीत वरून दिलेली अन्नद्रव्ये पावसाच्या पाण्याबरोबर वाहून जातात. त्यामुळे पिकांची वाढ खुंटलेली असते. तसेच काही पेऱ्यांतून डोळे फुटण्याचे प्रमाण वाढते. याचा परिणाम उत्पादन घटण्यावर होतो. वरील बाजूने डोळे व मुळ्या फुटण्याने ऊस पिकाचे भेंड आतून पोकळ होणार आहेत. हे सर्व टाळण्यासाठी जमिनीतून जीवाणू खत देणे हा एकमेव उपाय आहे. जीवाणू खतामध्ये अॅझोटोबॅक्ट, पी.एस.बी., ट्रायक्रोडर्मा तसेच जपानी तंत्रज्ञानाने बनविलेले मॅपल ई.एम. यासारखे जीवाणू जमिनीतून दिल्यास पिकांच्या मुळ्या कार्यक्षम होण्यास मदत होते. या जीवाणूमध्ये ई.एम. मधील जीवाणू अतिशय चांगले व प्रभावी आहेत. ई.एम. मध्ये हवेत कार्य करणारे तसेच हवा विरहित कार्य करणारे जीवाणू जमिनीत खाली ४-६ इंचापर्यंत खोलवर जाऊन जमीन सच्छिद्र करतात. त्यामुळे जमिनीखालील मुळ्यांना ऑक्सिजन पुरवठा चांगल्या प्रकारे होवून पांढऱ्या मुळीची वाढ तसेच इतर मुळ्यांचा विकास जोमदारपणे होतो. सध्या जमिनीत वाफसा नसल्यास एक लिटर ई.एम. व इतर जीवाणू साधारणपणे २०-२५ लिटर पाण्यात मिसळून १००-१५० किलो भाताच्या कोंड्यामध्ये मिसळून १०-१२ तास झाकून ठेवावे. नंतर एक एकर क्षेत्रासाठी जमिनीत टाकून द्यावे. गरज असल्यास पाणी

पाजावे. मॅपल ई.एम. मुळे जमिनीचा पोत सुधारतो, तसेच क्षारपड जमिनीमध्ये सुधारणा होते.

ऊसाला पर्याय म्हणून केळीचे विक्रमी उत्पादन -

ऊसावरील लोकरी माव्याच्या रोगामुळे या पिकाला पर्यायी पिकाचा विचार करणे शेतकऱ्याच्या दृष्टीने गरजेचे आहे. तेव्हा केळी हे हमखास उत्पन्न देणारे पीक आहे. केळी लागवडीसाठी पारंपारिक पद्धतीने केळीचे कंद न वापरता ऊतीसंवर्धन पद्धतीने तयार केलेली टिश्युकल्चर ग्रॅड नैन जी-९ जातीची रोपे वापरावीत. या एका रोपाची किंमत १०.५० रु. आहे. एका एकरामध्ये १२०० ते १४०० इतकी रोपे बसतात. या झाडांना ठिबक सिंचनने पाणी व पाण्यात विरघळणारी विद्राव्य खते ०:५२:३४ व १९:१९ देतात. फलांच्या आकारासाठी ०:५२:३४ ची फवारणी करतात.

या पिकांसाठी रोपे, ठिबकसिंचन, विविध खते, झाडांच्या आधारासाठी बांबू आदीचा एकरी खर्च साधारणपणे चाळीस ते ४५ हजार इतका येतो. केळी हे पीक जास्त रोगप्रतिकारशक्तीचे असल्यामुळे त्यावर रोगप्रतिबंधक औषधांचा जास्त वापर करावा लागत नाही. त्यामुळे औषधांचा खर्च वाचतो. सिंचनासाठी व खते देण्यासाठी ठिबकसिंचनाचा वापर केल्याने पाण्याची बचत होते. वापरलेल्या खताचा उपयोग झाडासाठीच होतो. त्यामुळे पीक जोमदार येते. ३९ गुठ्यात ४३ टन केळीचे उत्पादन होते. उत्पादित केळी शहरात न पाठवता स्थानिक परिसरातील व्यापाऱ्यांना त्यांची विक्री केल्यास वाहतुकीच्या खर्चात बचत होते. केळीचा सरासरी प्रतिटन भाव ५००० रु. ने केल्यास आर्थिक फायदा चांगला होवू शकतो. म्हणून स्थानिक परिसरातील शेतकऱ्यांनी अशा फळपीक व्यवसायाकडे वळावे.

मित्रहो, आपल्याला माहितच आहे की तुमच्यापैकी कितीतरी जणांचे ऊसाचे पीक, पुराच्या पाण्यामुळे खराब झाले व नुकसान झाले. पण त्यावरही आपण केळी सारख्या फळपिकाचे उत्पादन घेवून पर्याय काढू शकतो म्हणून तुम्ही स्थानिक परिसरातील शेतकऱ्यांना ही माहिती जरूर द्या. मुलांनो या संचातील पूर्ण माहिती वाचल्यानंतर तुम्हाला काय वाटते रे ? पर्यावरण संरक्षण, संवर्धन ही कुणा एका विभागाची, एका व्यक्तीची जबाबदारी नाही तर ती आपल्या प्रत्येकाची जबाबदारी आहे.

चला तर मग सारे मिळून करू पर्यावरणाचे जतन, संरक्षण, संवर्धन !

दृक्ष देई जलमृदाला आसरा । जलमृदा देई कृषिधनाला आसरा ।

कृषिधन देई सर्वांना आसरा ॥

धन्यवाद !